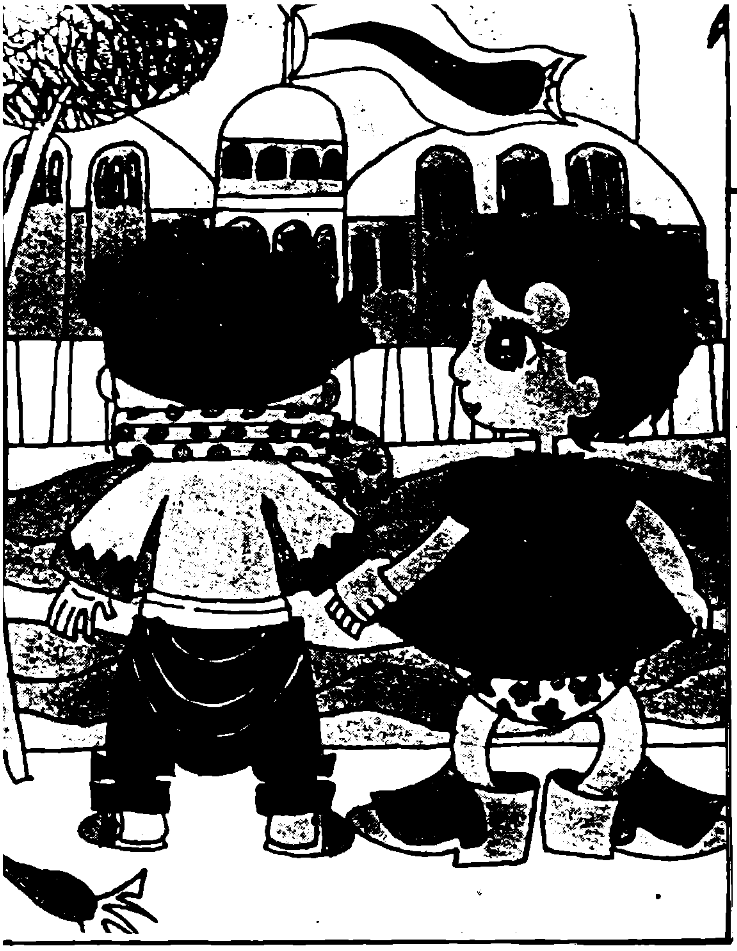

چیرۆك بۆ منداڵان

وڵاتی کەروێشکان

نوسینی : زکریا تامر

وەرگێڕانی : نوری سعید قادر

سەعدی کوڕێکی بچکۆلانەی سەرو قژ ئاڵۆزکاوی چەتوون بوو ، زۆریش شەڕانی بوو ، لە هاوڕێیەك زیاتری نەبوو ئەویش صیاحی ناو بوو .

سەعدی‌و صیاح لە کۆڵانی گەڕەکێکی هەژار دا ئەژیان‌و **ماڵەکانیشیان** بەتەنیشت یەکەوە بوو .

ڕۆژێکیان لە کۆڵانەکەدا بەیەك گەیشتن ، **صیاح بە سەعدی ووت :**

– «ئەوە چیتە بۆ وا گرژو مۆنی ؟» .

سەعدی ووتی : «وازم لیٚ بێنە خەفەتبارم» .

صیاح ووتی : «منیش وەك تۆ خەفەتبارم» .

سەعدی ووتی : «تۆ بۆچی خەفەتباریت ؟» .

صیاح ووتی : «باوکم خۆشی ناوێم ، چەند مانگێکە **هەر گفتم ئەداتیٚ** پایسکیلێکم بۆ بکڕێت ، ئەمڕۆ بە سبەیم پیٚ ئەکات ، **تا ئێستاش بۆی** نەکڕیوم .. بۆچی ؟ ئەڵیٚ ئەو پارەیەی ئەیدەین بە **پایسکیل بیدەین** بەنانێك‌و سکمانی پیٚ تێر بکەین باشترە» .

سەعدی ووتی : «منیش دایکم لەسەر ئەوە لیٚی داوم چونکە لە کوڕی دراوسێکە مانم دابوو» .

صیاح ووتی : «ژیانمان زۆر ناخۆش بووە» .

سەعدی ووتی : «فرمان سەپاندن وەکو باران بەسەرمانا ئەبارێت» .

«بنوو ، یاری مەکە ، کۆشش بکە ، دەم‌و چاوت بشۆ ، دانەکانت پاك بکەرەوە ، میوە نەخوێت تا نەیشۆیتەوە» .

صیاح ووتی : «تەنانەت پشیلەش نایەویٚ ئەم ژیانەی ئێمە بژی» .

سەعدی بەتووڕە بوونێکەوە ووتی : «ئەڕۆم ، ئیتر هەرگیز سەر ناکەمەوە **بەم ماڵەدا**» .

صیاح لیٚی پرسی : بۆ کویٚ ئەچیت ؟» .

سەعدی ووتی : «هەر ئەڕۆم ، ئەڕۆم تا ئەگەمە شارێکی‌تر» .

صیاح بەسووربونێکەوە ووتی : «منیش لەگەڵتا دێم ، تا کەس‌و **کارمان هەڵس‌وکەوتی** خۆیان لەگەڵمانا نەگۆڕن‌و پەشیمان نەبنەوە **ناگەڕێینەوە**» .

سەعدی ووتی : «ئێستا ئەڕۆینەوە ماڵەوە ، بەیانی هەر لێرەدا یەك **ئەگرینەوە ، ئەوسا هەردووکمان** بۆی دەرئەچین» .

هەریەکەیان **ڕۆیشتنەوە** ماڵی خۆی‌و خەویان لیٚ کەوت ، بۆ بەیانی **بەیەك گەیشتنەوەو ئەوەی** بڕیاریان لەسەردابو جیٚبەجیٚیان کرد ، پێکەوە بەشەقامە کانا ئەڕۆیشتن‌و **هەروەکو** ماڵ‌ئاوایی بکەن بە دڵێکی خەمناك‌و جاروباریش بە **خۆشی‌یەکەوە** سەیری خەڵکەکەو ماڵەکان‌و دووکانە کانیان ئەکرد .

صیاح‌و **سەعدی هەر** ڕۆیشتن تا لە ئاوەدانی دوور کەوتنەوەو گەیشتنە

کێڵگەکانی قەراخ شار . لە ژێر درەختەکانا ڕاوەستانو هەریەکە سێوێکیان لە درەختەکە کردەوەو لەسەر گیاکە دانیشتنو بەوپەڕی برسێتی‌یەوە سێوەکەیان خوارد .

دوای حەسانەوە . دەستیان کردەوە بە ڕۆیشتن ، بەدەم ڕێوە باسی کەس‌وکارەکەیان ئەکردو وایان بیر ئەکردەوە کە پەژارەو غەمێکی زۆر دای گرتوون . بەڵام هەرکە دارستانە چڕەکەیان دی سەریان سووڕما ، خۆ ئەوە دارستانێکی ڕاستەقینەیە ، هەروەك ئەو دارستانەی لە کتێبا دیویانە بە قیژەو هەراو هۆریاوە بەرەو دارستانەکە چوون بەوپەڕی.

خوشی‌و تریق‌و هووڕەوە بە نێو درەختەکانا ڕایان ئەکردو یاری‌یان ئەکرد . ئەوەندەیان ڕاکرد تا لە پەلوو پۆکەوتن بە هەناسە برکێوە خۆیان دا بەزەوی‌یەکەداو لێ‌ی پاڵکەوتن ، زۆر کامەران بوون . دیسانەوە هەڵسانەوەو ویستیان لە دارستانەکە بچنە دەرەوە ، سەیریان کرد ڕێگەیان هەڵە کردووە ، وون بوون ، ترسێکی زۆریان لێ نیشت ..
سەعدی هاواری کرد :
«چی بکەین ؟» .

صیاح هاواری کرد : «خۆزگە نەهاتینایە بۆ ئێرە» .

هەر دووکیان خەریك بوون بگرین .. بەڵام هەریەکە شەرمی ئەکرد کە هاوڕێ‌کەی بەبێ دەسەڵات‌و ترسنۆکی بزانێ ، لەبەر ئەوە هەر جۆر بوو خۆیان گرت‌و نەگریان .

صیاح ووتی : « بەهەر چۆنێك بێت ئەبێ لێرە هەر بڕۆین» . بە هەنگاوی نا بە دڵ‌و ترسەوە دەستیان کردەوە بەڕۆیشتن ، کە باڵندەکان ئەیان خوێند وایان ئەزانی گاڵتەیان پی‌ئەکەن . کە سەیری درەختەکانیشیان ئەکرد هەروەکو شیشی قەفەزێکی گەورە ئەهاتە پێش چاویان کە دەرگای تیادا نەبێت .

صیاح ووتی : «باوکم خۆشی ئەوێم ، بەڵام بۆیە پاسکیلەکەی بۆ نەکڕیم چونکە بێ‌پارەو هەژارە» .

سەعدی ووتی : «دایکم چاکی کرد لێ‌ی دام ، چونکە بێ ئەوەی کوڕی دراوسێ‌کەمان خراپەی بۆم هەبێت ئێم دابوو» .

صیاح ووتی : «کەس‌وکارمان ئەیان ویست ئاقڵ‌و ڕێك وپێك بین» .
صیاح‌و سەعدی بە ناو دار ستانەکەدا بێ پشوودان ڕۆشتن ، تا بەرەبەرە درەختەکان هاتنەکزی‌و بە تەواوی نەمان ، گەیشتنە قەراخی دەشتێکی پان‌و بەرین ، ئەوسا بە سەر سووڕماویەوە ڕاوەستان‌و لە پڕێکا سەعدی دەستی ڕاکێشاو بە صیاحی ووت :
«سەیرکە ، سەیرکە !» .

سەعدی ئاماژەی بۆ کەروێشکێکی زۆر کرد کە هەریەکە ڕمێکی کورتی بەدەستەوە بوو ، بە بێ ترس لێ‌یان نزیك ئەبوونەوە :

صیاح ووتی : «ئای لەو دیمەنە سەیرە !» .

کەروێشکەکان دەوری صیاح‌و سەعدی‌یان گرت .

سەعدی ووتی : «ئێستا ئێمە لە کوێ‌ین ؟» .

کەروێشکێك وەڵامی دایەوە : «ئێوە لەووڵاتی کە روێشکان دان» .
سەعدی بە حەبەساوی یەوە هاواری کرد ، ووتی : (ئای لەوە ، بۆچی کەروێشك قسە ئەکات ؟» .

کەروێشکەکە ووتی : «بە ناوی پادشای مەزنی کەروێشکانەوە ئەتان گرین ، ئێوە یاسای ووڵاتی ئێمەتان پێ شێل کردووە ، چونکە هیچ ئادەمیزادێك بۆی نی‌یە پێ بنێتە ووڵاتەکەمانەوە» .

سەعدی هاواری کرد : «ئەمە خۆشترین نووکتەیە کە لە ژیانما گوێم لیّی بووبێت » .

کەروێشکە ووتی : «هیچ پەلە قاژێ یەك نەکەن. خۆتان بدەن بەدەستەوە ، ئەگیان بێ بەزەیی بەرمەکانمان ئەتان کوژێن ، دەی خێرا پێشمان کەون» .

صیاح بە گاڵتە ترسی لە خۆی هێناو پرسی :

«بۆ کوێمان ئەبەن ؟» .

کەروێشکە کە بە ویقارێکەوە ووتی : « ئەتانبەین بۆ لای پاشای مەزنمان ، چۆنکە ئەو هەر خۆی ئەزانێ چیتان لێ ئەکرێت» .

کەروێشکەکان بە رمە کورتەکانیانەوە صیاحو سەعدییان دایە پێش و بەرێ کەوتن .

لە پڕ سەعدی پێکەنیو بە صیاحی ووت :

«وەرە با رابکەین» .

صیاح بە هەڵچوونێکەوە ووتی : «دیسانەوە باسی راکردنت کردەوە ؟ لەو هەموو نا هەمواری یەی بە سەرمانا هات هیچ پەندێکت دەرنەگرت ؟ ئەتەوێ ئەمجارەش دوو چاری دەردێکی ترمان بکەیت ؟» .

سەعدی ووتی : «چیتە بۆ ئەوەندە ئەترسیت ؟ من ئەتوانم بە یەك چەپۆك بە لایەنی کەمەوە دە کەروێشك بکووژم» .

سەعدیو صیاح لە رێگادا هەر مقۆمقۆیان بوو تا گەیشتنە کۆشکێکی گەورە کە ئاڵایەکی بە سەرەوە ئەشەکایەوە ، ئاڵاکەش وێنەی گێزەرێکی سووری لە سەر کرا بوو .

یەکێك لە کەروێشکەکان بە فیزو شکۆمەندییەکەوە ووتی : «ئەمە کۆشکی پاشاکەمانەو ئەوەش ئاڵایووڵاتەکەمانە کە خوێنێکی زۆری لە پێناودا رژاوە» .

سەعدیو صیاح بە حەپەساوییەوە سەیری یەکتریان کرد ، چوونە کۆشکەکەوە بۆ لای پاشا ، پاشا ، کەروێشکێکی وورگن بوو ، چەند کەروێشکێکی وورگنی تریشی لە دەور بوو ، سەعدی بەچرپە ووتی : «ئەی لەوە ! ئا ئەمەیە پاشا ، خۆ هەر لە ئافرەتێکی سك پڕ ئەچێت» .

صیاح تیّی خوڕیو پیّی ووت : «ووس بە ، دەمت بگرە» .

یەکێك لەو کەروێشکانەی دەوری پاشایان دابوو ووتی : «لەبەر ئەوەی من وەزیری دەستە راستی شای کەروێشکانم ، تکام وایە لە پاشای مەزن کە ئەم دوو بێگانەیە سزایەکی قورس بدرێن ، چونکە سەر پێچییان لە یاسای ووڵاتەکەمان کردووەو بێ پرس هاتوونەتە ووڵاتەکەمانەوە پاشا بە

صیاح‌و سەعدی ووت : «راست بلێن‌و درۆ مەکەن ، چۆنتان توانی بێنە وولاتەکەمانەوە ؟ کێش ناردوونی ؟» صیاح ووتی : «ئەوەی راستی بێت کاتێك بە دارستانەکەدا ئەڕۆیشتین ڕێگەمان هەڵەکردو وون بووین ، بێ ئەوەی بزانین بۆکوێ ئەچین بە ناو دارستانەکەدا ملمان نا تا لە پڕێکا خۆمان لە وولاتەکەی ئێوەدا دیەوە» .

پاشا ووتی «لە وانەیە ڕێویەکانی دووژمنمان بە سیخووری ئێوەیان ناردبێ.» .

سەعدی قیژاندی ووتی : «ڕێوی ؟ ئێمە ڕێویمان خۆش ناوێت‌و بگرە زۆریشمان ڕق لێیانە» .

صیاح ووتی : «لە وولاتی ئێمەدا ڕێوی ڕاو ئەنرێت‌و ئەکوژرێ ، چونکە زیان بەخش‌و چەپەڵ‌و دوژمنی ئێمەی مرۆڤیشن» .

پاشا ، کە ئەمەی بیست دڵی زۆر خۆش بوو ، پرسی‌و ووتی : «بێ درۆ ئەوەی ئەیڵێیت وایە ؟» .

سەعدی‌و صیاح بە جارێك هاواریان کرد : «ئێمە ڕقمان لە درۆیە . ڕاست ئەکەین» .

پاشا ووتی : «کەواتە ئێوە هاوڕێی کەروێشکن ؟»

صیاح ووتی : «بێگومان ، بێگومان .. ئێمە کەروێشکمان زۆر خۆش ئەوێ» .

سەعدی بە دەنگێکی نزم ، ئەمەشی ووت :
«بە تایبەتی بە برژاوی» .

پاشا وەڵامی دایەوە : «دەرگای وولاتی ئێمە لە ئاستی دۆست‌و هاوڕێیانا کراوەیەو بەشی دووژمنانیش هەر بەندی‌و مردنە» .

صیاح ووتی : «ئێمە هاوڕێی ئێوەین‌و زۆریشمان خۆش ئەوێن» .

پاشا ووتی : «ئێستا ئەتوانن لەگەڵ دانای وولاتی کەروێشکانا بە ئارەزووی خۆتان بەناو وولاتەکەمانا بگەڕێن . دانای وولاتیش لە هەموو ڕوویەکەوە وەڵامی پرسیارەکانتان ئەداتەوە ، دوای گەڕانەکەشتان وەك دوو میوانی ئازیز دێنەوە لام بۆکۆشکی شاهانە» .

سەعدی‌و صیاح لەگەڵ دانای وولاتی کەروێشکانا چوونە دەرەوە ، سەعدی لە کەروێشکە داناکەی پرسی : «چۆن ئێوە قسە ئەکەن‌و کەچی کەروێشکەکانی لای ئێمە قسە ناکەن ؟» .

کەروێشکی دانا ووتی : «کەروێشك کە لە وولاتەکەی خۆی دەبرێ قسەکردنی لە بیر ئەچێتەوە» .

صیاح لێی پرسی : «چۆن تا ئێستا مرۆڤ وولاتەکەی ئێوەیان نەدۆزیوەتەوە ؟ کەروێشکەکە ووتی : «وولاتی ئێمە بە دارستانی چڕ چوار دەوری گیراوە ، ئەوەی بیەوێت پێی تێ‌بخات تیایدا وون ئەبێ ، نا چار ئەوەندە ئەگەڕێ تا لە تاو ماندوێتی بە لادادێ‌و ئەمرێت . نازانم ئێوە چۆن وا بە ڕێکەوت ڕزگارتان بووە ؟» .

صیاح‌و سەعدی‌و دانای کەروێشکان بە ناو کێڵگە پان‌و بەرینەکانا گەڕان ، کەروێشکێکی زۆریان بینی کاریان ئەکرد ، صیاح پەنجەی بۆلای کەروێشکەکان درێژکردو ووتی : «ئەو کەروێشکانە خەریکی چین ؟» .

دانای کەروێشکان ووتی : «ئەوانە خەریکی گێزەر چاندنن» .

سەعدی ووتی : «ئای چەندە لە رو لاوازن !» .

کەروێشکی دانا ووتی : «لە وولاتی ئێمەدا کۆمەڵی کەروێشکان دوو جۆرن ، جۆرێکیان دەوڵەمەندن‌و پێویستیان بە کارکردن نیە لە سەر ئەرك‌و ئازاری ئەوانی تر ئەژین کە هەر خەریکی کار کردنن‌و بەرهەمی کارەکەشیان بۆ خۆیان نیە . بۆ دەستەی یەکەمە کە دەوڵەمەندەکانن» .

سەعدی ووتی : «ئەمە کارێکی نا ڕەوایە» .

دانای کەروێشکان بە گڕی‌یەکەوە ووتی : «جارێکی تر قسەی وانەکەیت ، گەر پاشامان بەمە بزانێ فرمانی بەند کردنت ئەدات» .

صیاح ووتی : «بۆ چی لە وولاتی ئێوەدا بەندیخانە هەیە؟» کەروێشکەکە ووتی: یەکی ئێجگار زۆر» .

سەعدی ووتی : «ئەوانەی تیا بەند ئەکرێن کێن ؟» .

کەروێشکەکە ووتی : «هەرچی سەر پێچی لە فرمانەکانی پاشامان بکات .

ئەوانەشی تیا بەند ئەکرێن کە بەرهەمەکانیان نادەن بە کەروێشکە دەوڵەمەندەکان» .

هەر کە صیاح‌و سەعدی ئەمەیان بیست گەلێك پەست‌و خەمبار بوون ، بەدانای کەروێشکانیان ووت : با بگەڕێینەوە ، تا لەوە زیاتر چاومان بەشتی ناخۆشتر نە کەتووە» .

هەر سێکیان گەڕانەوە بۆکۆشکی شاهانە . هەرکە پاشا چاوی پێیان کەوت لە دوورەوە هاواری کرد : «ئێستا پێتان ئەسەلمێنم کە من لە پاشاکەی ئێوە دڵ فراوانترو بە خشندە ترم . بڕیارم داوە سینی‌و خوانێکی ڕازاوەتان پێشکەش بکەم» .

پاشا فرمانیدا خواردنەکە بێنن ، لە بەر ئەوەی صیاح‌و سەعدی زۆریان برسی‌بوو ، هەرچی پەژارەو توورەیی‌یەکیان هەبوو ، هەموویان لە بیر چووەوەو زۆریش دڵ خۆش بوون . بە خێرایی خواردنەکەیان هێنا کە گێزەری گەورە گەورە بوو .

صیاح‌و سەعدی هەر کە چاویان بەو گێزەرە گەورانە کەوت ، دایانە

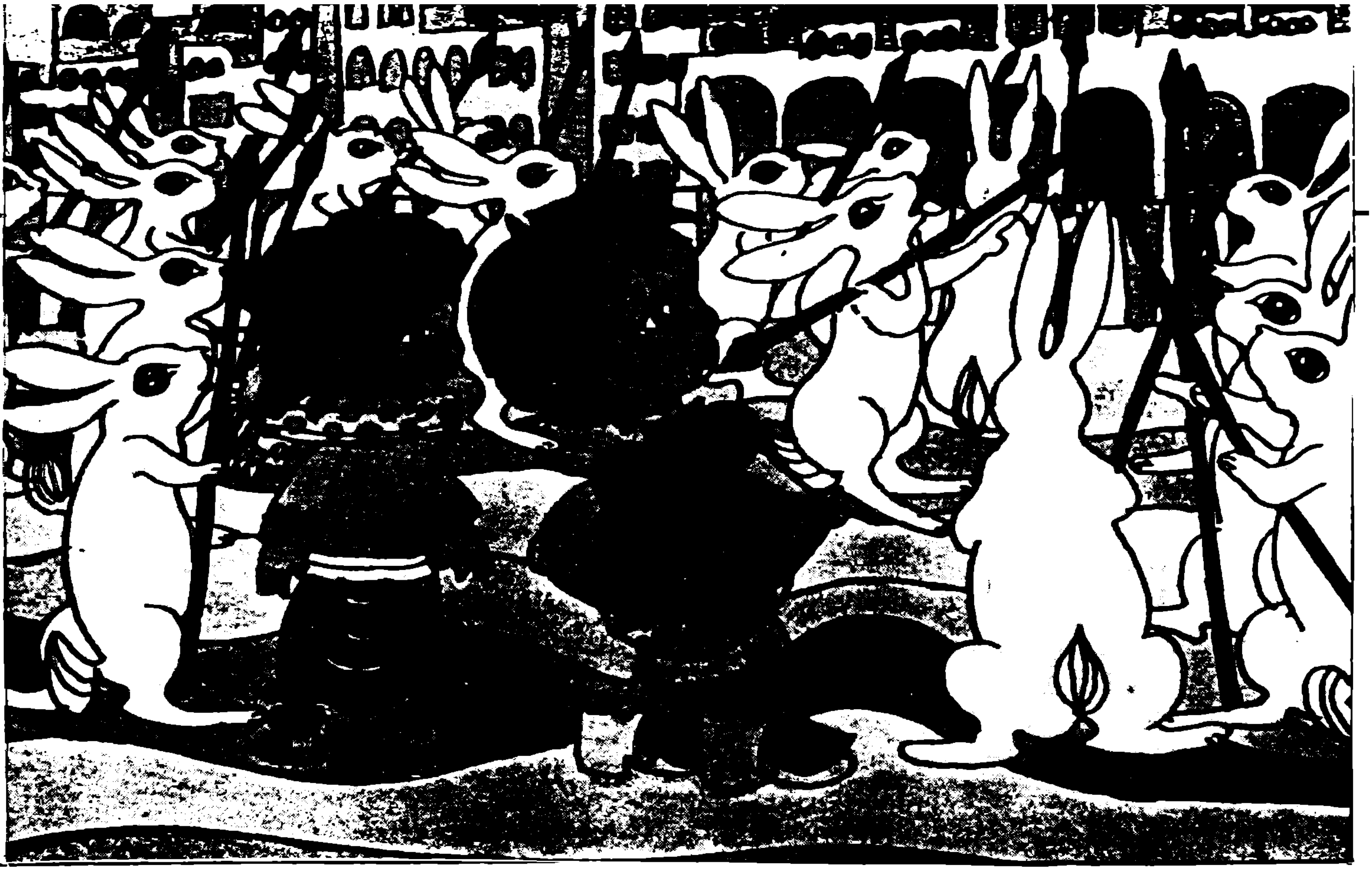

قاقای پێکەنین . پاشان هەریەکەیان دەستی دایە گێزەرێك‌و کەوتە قەپڵ لێ گرتنی .

سەعدی بە صیاحی ووت : «ئەگەر ماوەیەك لێرە بمێنینەوە ئێمەش ئەبین بە کەروێشك» .

صیاح ووتی : «بخۆو تووشی بەزمێکمان مەکە» .

دوای نان خواردن ، صیاح بە پاشای کەروێشکانی ووت : «رێگەمان ئەدەیت بەیانی بگەڕێینەوە بۆ وولاتەکەی خۆمان ؟» پاشا بە گاڵتە پێ هاتنێکەوە پی‌کەنی ، ووتی : «ئەوەی بێتە وولاتی ئێمە هەرگیز جارێکی تر بۆی نی‌یە لێ‌ی بچێتە دەرەوە» صیاح بە نارەزایی‌یەکەوە ووتی : «ئای لەوە . ئەم قسانە چی‌یە ؟» پاشا ووتی : «ئەگەر ماوەتان بدەین برۆنەوە بۆ وولاتی خۆتان کێ ئەڵێ سبەینێ خەڵکێکی زۆرمان ناهێننە سەرو قەلاچۆمان تێ‌ناخەن ؟» .

صیاح‌و سەعدی هەرچەندە بە لێنیان دایە کەشتی وا هەرگیز روونادات‌و نهێنی وولاتەکەیان لای هیچ کەسێك نادرکێنن ، سوودی نەبوو ، پاشای کەروێشکان هەر لە سەر قسەی خۆی‌بوو پاشان فرمانی پی‌کردن کە بچن بنوون ، فرمانەکەیان جێ‌بەجێ کرد ، بەڵام هەر کە دەرگای ئەو ژوورەیان داخست کە بۆیان تەرخان کرابوو ، سەعدی بە صیاحی ووت :

«ئەمە باش بوو ؟ هەر پێت ئەڵێم لێم گەڕێ با پەلاماریان بدەم ئەڵێیت جارێ وازبێنەو دان بە خۆتا بگرە» .

صیاح ووتی : «ئێستا کاتی خەوتنە . سبەی جارێکی تر لە گەڵیدا خەریك ئەبینەوە . رازی بوو بشە . رازی نەبوو چیت پێ خۆش بوو بیکە» .

صیاح‌و سەعدی خەویان لی‌کەوت . بەڵام ئەوەندەی پی‌نەچوو لە هات‌و هاوار خەبەریان بۆوە . بە زوویی چوونە دەرەوە . کەروێشکێکیان پی‌گی‌یشت کە بە پرتاو رای ئەکردو زارەترەك بوو بوو . هۆی ئەو هات‌و هاوارەیان لێ‌پرسی . پی‌ی ووتن : «رێوی پەلاماری وولاتەکەیان داوون صیاح‌و سەعدی گەڕانەوە بۆ ژوورەکەی خۆیان‌و لە پەنجەرەکەوە سەیریان کرد وارێوی‌یەکان ئەو کەروێشکە لاوازو بێ دەسەلاتانەیان شپرزە کردووە کە بەرەنگاریان ئەکردن . چونکە ئەوەندە بێ‌هێز بوون بەرگەی شەر کردنیان نە ئەگرت . کەروێشکە وورگ زلەکانیش لەبەر قەلەوی‌و وورگنی نەك هەر شەریان بۆ نەئەکرا ، بگرە ترسنۆکیش بوون . صیاح ووتی : «با ئەم هەلە لە دەست نەدەین‌و بۆی دەرچین» . سەعدی ووتی : « دەی با هەلێبێین» .

صیاح‌و سەعدی بۆ ئەوەی لە وولاتی کەروێشکان رزگاریان بێ ، وەکو شێت رایان ئەکرد ، بێ ئەوەی گوێ بدەنە ماندووبوون هەر رایان ئەکرد .

لە پر خۆیان لە کێڵگەکانی دەوروبەری شارەکەیاندا دی‌یەوە . لە خۆشیا هاواریان کردو بێ ئەوەی پشوویەك بدەن بەرەو کۆلانەکەی خۆیان کە ماڵ‌و کەس‌و کارو هاورێکانیانی لێ‌بوون هەر رایان ئەکرد ..

ئەم چیرۆکەم لە کتێبی «بلاد الأرانب» ی زکریا تا مرەوە گۆریوە .

●